

Un moneșan la... Waterloo

Cu ocazia prezentării la Moneasa, în vara anului 1975, a unei cărți de poezie, poetul Ilie Măduța, născut în localitatea Dezna, a dezvăluit, printre altele, faptul că un moneșan, pe numele lui Mihai Groza, a fost unul dintre luptătorii participanți la 18 iunie 1815, la bătălia de la Waterloo. Au urmat unele explicații privind prezența lui Groza (Crossa, în acte) în marea confruntare dintre armata franceză și armatele aliate anglo-prusace.

Scurta povestire a poetului a trezit interesul scriitorului sebișan Vitalie Munteanu, care a început să investigheze mai departe. Într-o discuție avută cu farmacistul Von Mons Tereza, aceasta i-a relatat despre faptul că baronul Waldstein, mare proprietar și în Sebiș, luptase la Waterloo și că el, în drumurile lui prin Ardeal, recrutase mai mulți tineri dornici de a fi bine plătiți. Aceștia au fost școliiți în arta războiului întâi în cetatea Aradului, apoi undeva lângă Viena. Când îl privește pe Groza, aflase de la preotul din Moneasa că acesta fusese un aventurier încă din tinerețe, plăcându-i femeile frumoase și jocurile de noroc. Cheltuind fără măsură, reușise să risipească o moștenire de la o mătușă a sa. Dăduse o raită și pe la Sebiș, dar fetele de aici rămăseseră surde la intențiile lui de pețitor. De aceea, a acceptat recrutarea și s-a dus în lume. Altfel, a fost un om viteaz, neînfricat, iar strădaniile i-au fost recunoscute cu plată bună printr-o pensie pe viață...

După zece ani de la dezvăluirea făcută de poetul Ilie Măduța, când se credea că nimic nu se mai poate adăuga și că totul e bătut în cuie, în revista „Magazin istoric”, nr. 11 din noiembrie 1985, apare un material strict documentar „Un român la Waterloo”, semnat de cercetătorul Ioan Popovici, de la Arhivele statului din Arad. Materialul reține un ordin circular cu nr. 33957, emis la 1 decembrie 1818, de Consiliul locotenențial regal din Buda, ordin care aducea la cunoștință Adunării nobililor din comitatul Arad, începerea acțiunii de conscriere a militarilor care fuseseră răniți sau muriseră la Waterloo, slujind în armata engleză sau prusacă. Urmau recompensele...

La 28 august 1820, prim-pretorul din Sebiș raporta la Arad că în acea zi s-a prezentat în fața sa numitul Mihai Crossa, pe numele adevărat Groza, de fel din Moneasa, soldat lăsat la vatră, care afirma că își făcuse serviciul militar în legiunea germanică a regelui Angliei, fapt dovedit cu acte. Petentul cerea ca pensia să i se trimită la Moneasa.

La 4 septembrie 1820, Adunarea nobililor din Arad a înaintat Consiliului de la Buda, raportul pretorului Iosif Nandori din Sebiș. Cinci luni mai târziu, Consiliul restituia actele trimise, plus certificat de pensionare emis de către Spitalul regal din Chelsea. Documentul cuprindea, între altele, și datele personale ale lui Groza. Se născuse la Moneasa și avea treizeci de ani (probabil născut în 1786), era înalt de cinci picioare, avea părul castaniu, ochii cenușii, tenul închis. Era de profesie lucrător. Fusesse rănit la umărul stâng la Bayonn, în Pirineii de jos. La Waterloo, Groza fusese rănit de trei ori. I s-a dat o pensie de 6 pence pe zi. Ultima mențiune despre el datează din 2 septembrie 1828.

Se mai spune, ca o ultimă veste, că Mihai Groza, căruia baronul Waldstein i-a apreciat meritele în luptele la care a luat și el parte, a fost chemat să lucreze, în calitate de „pazameșter” la castelul din Sebiș, mai ales când se organizau marile vânători în Ardeal, pe domeniul pe care îl deținea. Și de aici se poate constata că moneșeanul a fost un protejat al baronului...

DRAGOȘ BUNOIU
Universitatea Banatului Timișoara

"This publication was made possible through support provided by the USAID Romania, Office of Democracy and Governance, Bureau for E&E, U.S. Agency for International Development, under the terms of Award No. 186-A-00-00-00117-00. The opinions expressed herein are those of the author(s) and do not necessarily reflect the views of the U.S. Agency for International Development."

Project coordinator:
MARIAN ODANGIU

Co-ordinator Editor: **VIOLETA FICARD**
Assistant Editor: **RAMONA MIHALCA**

Editorial team: MARIAN ODANGIU, VIOLETA FICARD, DIMITRIJE BOZOVIĆ (Radio 021 Novi Sad), DRAGOȘ BUNOIU, GRAȚIAN MIHĂILESCU, ADRIAN MOIȘĂ, SANJA VUČKOVIĆ (RTV Kragujevac)

Project Assistants: Petru Costea, Liliana Șerban, Marinela Toader, Dan Țica, Lucia Hera, Finance Officer: MĂDĂLINA LĂCĂTUȘU
Printed by West Foundation for Regional and Euroregional Journalism Timișoara Romania
FVJ © 2001 July 9th

AMERICA'S DEVELOPMENT FOUNDATION (ADF)
Assisting the International Development of Democracy
Regional Partnership for Democracy Program Bucharest, Romania

Pag.1 →
Legende și povestirile Sebișului

Târgul Slugilor. „Până la începutul secolului trecut, la Chișindia s-a practicat unul dintre cele mai rușinoase târguri ale unui trecut fără pereche: Târgul Slugilor. Oamenii lipsiți până și de o bucată de pâine sau mălai, îndatorați la bănci și cămătari, își scoteau fii sau pe ei înșiși în târg, așteptând ca, în schimbul unei sume de bani, haine și întreținere, să fie angajați pe o perioadă determinată la casele unor bogăteni din Câmpia Aradului ori din Banat. Se căutau bărbați ce știau rosturile pământului și creșterii animalelor. Din rândul acestora din urmă se alegeau slugi de păcurari.”

DRAGOȘ BUNOIU
Universitatea Banatului Timișoara

Pag.1 →

Adevărul de dincolo de noi

Waldstein și Beethoven

Calitatea de mare comandat de oști a lui Waldstein Wartenberg Ernst a fost dublată de aceea a unui mare om de cultură, el fiind cel dintâi susținător al neîntrecutului geniu al muzicii universale, Ludwig van Beethoven. Cu sprijinul contelui, muzicianul a fost adus, în 1792, de la Bonn la Viena, tocmai în vremea când se întorcea din Anglia bătrânul Haydn, cel care avea să-i devină maestru. Drept recompensă, Beethoven i-a dedicat protectorului său, contele, „Sonata Waldstein” cuprinsă în „Simfonia a III-a „ , *Eroica*.

Bătrânul Vitalie Munteanu spune că prietenia dintre cei doi a avut ca urmare vizitarea Sebișului și a castelului de către marele compozitor. Tot potrivit lui Munteanu, Beethoven ar venit la Sebiș, pentru a-și petrece vacanțele de vară și pentru a lua parte la partidele de vânătoare de aici.

Un alt istoric din Sebiș, profesorul Deac, mai sceptic, afirmă că nu există date concrete care să ateste prezența lui Beethoven în această zonă.

Independent de aceste mituri, adevărul rămâne dincolo de noi.

GRAȚIAN MIHĂILESCU
Universitatea Banatului Timișoara

PROBITAS 2001

Ist Year No.3
July 2001
Sebiș-Arad
Timișoara
România

Edited by participants at the Inter-operational Project for Regional and Euro-regional Journalism Probitas – 1st Edition – Sebis – Arad 2001

Istorie și legendă

Adevărul de dincolo de noi

„Și eu am cântat la pianul care a existat la castelul Waldstein din Sebiș. Mi se pare că avea marca <Mignon>. Atunci am aflat că la acel instrument a cântat, cu ocazia unei vizite în Ardeal, marele Beethoven”, își amintește Mons von Terezia. Fosta farmacistă a Sebișului, născută undeva la începutul veacului trecut, a plecat de mult dintre noi, însă informația a rămas, cu obligația de a nu fi lăsată să se piardă...

Vitalie Munteanu, un bătrân din Sebiș, susține că ar fi cunoscut-o foarte bine pe doamna Terezia, care, se pare, a deținut documente care atestau prezența lui Beethoven pe aceste meleaguri.

Cine a fost contele Waldstein?

General și om politic originar din Cehia, Albrecht Wallenstein (1583-1634), a alcătuit, pe cheltuierea proprie, o armată de mercenari pe care a pus-o în slujba lui Ferdinand al II-lea, în timpul Războiului de 30 de ani (1618-1648).

Aflând că urmărea crearea unui principat independent, împăratul a pus la cale, în 1634, asasinarea generalului. Din acest strămoș de origine cehă se trăgea familia Waldstein. Un membru marcant al acestei familii nobiliare a fost graful vienez, Waldstein Wartenberg Ernst, mare conducător militar.

După 1810, în urma câștigării unor lupte împotriva lui Napoleon, Contele Waldstein a fost răspândit de Imperiul Austro-Ungar cu domeniul cetății Dezna. În scurt timp, el a construit o reședință de vară după proiectul unui arhitect francez. Castelul a fost terminat în 1814, dată pe care o găsim și astăzi pe placa fațadei centrale a muzeului din Sebiș, chiar clădirea care îl găzduiește fiind o parte a castelului de odinioară.

GRAȚIAN MIHĂILESCU
Universitatea Banatului Timișoara
→ pag.4

ȘTIAȚI CĂ...

☛ Contele Waldstein Wartenberg Ernest a vândut domeniul Sebiș, care i-a aparținut, în 1891, contelui Wenckhein Freidrich contra sumei de un milion de forinți ?!

☛ În 1893, contele Wenckhein a construit calea ferată pe relația Sebiș- Moneasa ?!

☛ În 1898, împăratul Franz Iosef a fost în Sebiș ?!

☛ Împăratul Franz Iosef și soția sa Elisabeta au fost nașii contelui Wenckhein ?!

☛ În fiecare an la Edinburg și Bekecsaba se întâlnesc urmașii celor două mari familii care au condus Sebișul aproape 100 de ani , Waldstein și Wenckhein?!

Sebișul văzut de aproape

Arhitectura și Istoria Sebișului

Sebiș je gradić u zapadnoj Rumuniji, tipičan za taj region. Bio je dugo pod Austro-ugarskom, pa su zgrade u starom delu naselja sadrže neke detalje Nemačkog stila gradnje. Ornamentika je česta pojava na fasadama koja im daje posebnu umetničku vrednost. Ukrasi (ornamenti) su obično smešteni neposredno ispod ili na krovu i različiti su veličina i oblika. Kuće su najčešće prizemne, tako da, iako Sebiș ima samo oko 7 000 stanovnika, zauzima veliku površinu. Sledeći detalj koji podseća na Austro-ugarski period su prozori. Prozorska okna i fasada su okrečeni različitim bojama, ili je prozor uokviren belom ili nekom tamnom bojom. U novom delu gradića su kuće modernije gradnje, ali i na njima se mogu naći detalji koji „pričaju istoriju”.

Na verskim objektima nema previše detalja; bele su boje i plene jednostavnošću. Sebiș je pun drveća i zelenila uredjenih u zapadno-evropskom stilu.

Fontana u centru Sebișa simbolizuje slobodni duh rumunskog naroda. Na spomeniku je šest bronzanih ploča koje podsećaju na šest velikih ratnika Transilvanije: Decebal, čovek koji je prvi ujedinio rumunska plemena (vladao od 87-106); Gheorghe Doja (1514) i Horea (1784) koji su se borili protiv Madjarских imperatora; Mihai Viteazu (1593-1601) koji je prvi organizovao rumunsku državu; Avram Iancu (1824-1872) vodja seljaka Transilvanije u revoluciji 1848; Vodja Țara Românească-e Constantin Brâncoveanu koji je izgubio celu porodicu i svoj život u borbi protiv Turaka.

Bronzana figura koji stoji na vrhu fontane, predstavlja želju za slobodom: žena sa mačem koja mašuci gleda u nebo podseća rumunski narod na nemirnu istoriju ovih prostora.

DIMITRIJE BOZOVIĆ
Radio 021 Novi Sad

Legende și povestirile Sebișului

Obiceiuri dispărute – Târguri de altădată

Când am ajuns aici, nimic din atmosfera de mic târg provincial a Sebișului nu trăda oamenii deosebiți pe care urma să-i întâlnesc. Unul dintre aceștia, fostul bibliotecar Vitalie Munteanu, o adevărată enciclopedie a Zarandului, mi-a mijlocit cunoașterea multor legende și povestiri despre Sebiș și împrejurimi. Am stat de vorbă multe ore cu acest „bătrân neliniștit”, neobosit scriitor și culegător de folclor, despre obiceiuri de mult pierdute. Iată două dintre ele, așa cum i-au fost povestite de oamenii locurilor:

Bâlcii Gurilor. „La Hălmagiu s-a practicat până în anul 1924, un târg rămas în istorie: Bâlcii Gurilor sau Târgul Sărutului. El avea loc tot în fiecare an, la Sântoader, când tinerele neveste, măritate în toamna care trecuse, veneau să se sărute cu cei dragi în semn că alegerea soțului a fost bună. Se aduna lume multă în jurul celor câteva zeci de foste mirese din localitate și din satele din ținut, fiecare cu alaiul și importanța pe care o acorda unui astfel de intim eveniment. De regulă, nu lipseau lăutarii și <diavolii> sau <vorniceii>, care îmbiau participanții la o gură de răchie și la jocul tinerei neveste. Se făceau glume, nu lipseau cântecele și descântecele, se strigau nume și se făceau urări. Bărbatul era amestecat printre ceilalți, ca un simplu spectator. Se cumpărau daruri de la sătrarii târgului și, în schimbul lor, se pretindea jocul și sărutul de nevestă tânără. Un adevărat carnaval al arătării, pentru ultima dată, a veșmintelor și podoabelor de mireasă se desfășura – unic în această lume – în Hălmagiu de altădată. În acest fel, în fața unor călători veniți anume din Austria, Germania, Italia ori Franța, se arăta limpede bogata viață sirituală a unui popor.”

A consemnat
DRAGOȘ BUNOIU
Universitatea Banatului Timișoara
→ pag.4